

4 - gelijke onderwijskansen scheppen door (school)taalvaardigheid te bevorderen: het proces op gang zetten

Het verhaal van school 1

Een school met een 500-tal leerlingen in ASO, TSO en BSO, heeft vooral in TSO en BSO veel leerlingen uit gezinnen met een lage socio-economische status die voor het merendeel ook nog anderstalig zijn.

De vele klachten over het taalgebruik van de TSO- en BSO- leerlingen en vooral over hun gebrek aan spreek- en schrijfvaardigheid, heeft het directieteam doen beslissen een van de twee thema's die de school in voorgaande cyclus had opgenomen in 2005 te vervangen door het thema 'taalvaardigheidsonderwijs' (TVO).

Alle GOK-uren voor het thema TVO werden toegekend aan de leerkracht die in de afgelopen jaren de werking met de toenmalige thema's had gecoördineerd en leerlingbegeleider was. Hij werd geheel klasvrij gemaakt en kreeg de taak planning en uitvoering van het TVO-beleid op te nemen.

De TVO-coördinator werkte een beleidsplan voor de 3 jaar uit. Het doel dat hij vooropstelde was: *de taalzwakke jongeren uit graad 2 en graad 3 TSO en BSO beter Nederlands leren*. Dat moest gebeuren door verplichte extra taallessen tijdens de middagpauze en op woensdagnamiddag te organiseren voor de probleemleerlingen. De lessen werden gegeven door de TVO-coördinator zelf en leerkrachten Nederlands en PAV die de directie hiervoor had aangeduid.

Het plan voorzag in de volgende acties:

- Tegen eind oktober stellen de klassenraden van graden 1 en 2 een lijst met de taalzwakke leerlingen op.
- De school stuurt een brief naar de ouders van deze leerlingen om te melden dat hun kinderen gedurende het hele schooljaar extra taallessen moeten volgen.
- De lessen starten telkens na het novembervakantie. De materiaalbundels die speciaal voor de remediëring worden samengesteld bevatten oefeningen voor spelling en grammatica, met het oog op correct spreken en schrijven. Ook woordenschat krijgt in elke remediëringsles veel aandacht: in samenspraak met de vakgroepen heeft de GOK-coördinator een woordenlijst opgemaakt van veelvoorkomende vaktaal en andere schoolse woorden. Ze zijn alfabetisch gerangschikt en van definities voorzien. Van dit 'schoolwoordenboek' wordt in de remediëringsles telkens een onderdeel bestudeerd en ingeoefend.
- De leerkrachten van alle vakken worden geïnformeerd over het bestaan van het schoolwoordenboek en krijgen het advies om het door de taalzwakke leerlingen systematisch te doen gebruiken tijdens de les. Verder worden de vakleerkrachten maandelijks via Smartschool op de hoogte gebracht van de reeks woorden die zijn afgehandeld en de leerlingen dus moeten kennen. Langs dezelfde weg worden ze gebriefd over de reeks woorden die in de komende maand op het programma staat. Wie een bijdrage wil leveren aan de woordenschatuitbreiding van de zwakke leerlingen zou deze woorden in de les wat meer aandacht kunnen geven.

De terugblik op het eerste TVO-jaar (in *juni 2006*) gaf niet veel reden tot tevredenheid. De extra taallessen zijn heel moeilijk verlopen en de betrokken leerkrachten zijn erg gedemotiveerd. Vooral op woensdagnamiddag verschenen van langsom minder leerlingen op het appél. De volhouders die tot het eind toe zijn gebleven kunnen volgens de collega's vakleerkrachten nog steeds niet correct spreken en schrijven. '*... En op 1 september staat een volgende lading taalzwakke leerlingen aan de schoolpoort!...*'

Het verhaal van school 2

Een grote school (met veel klassen in graad 1 en een uitgebreid aanbod in ASO, TSO en BSO) kent sinds eind jaren '80 een gestage groei van het aantal anderstalige en kansarme leerlingen, van wie het merendeel na graad 1 terechtkomt in het BSO.

Omdat de school voor deze leerlingen extra inspanningen wil doen, stapt ze al in 2002 in het GOK-project. Ze kiest voor het thema TVO omdat taal door heel veel leerkrachten als een groot struikelblok wordt ervaren, niet alleen in de B- maar ook in de A-stroom. De klacht is algemeen: *'leerlingen bijten hun tanden stuk op teksten uit handboeken, begrijpen de instructies van de leerkracht niet, geraken niet uit hun woorden als ze in de klas uitleg moeten geven en maken veel fouten bij het schrijven'*.

De directie beslist de **vakgroep Nederlands van graad 1** de verantwoordelijkheid te geven voor het uittekenen en uitvoeren van het TVO-beleid. De groep werkt een plan uit dat als doel vooropstelt: *het verhogen van de taalvaardigheid van alle leerlingen van graad 1*. In hun zoektocht naar manieren van werken aan taal komt de vakgroep materiaal op het spoor dat focust op de ontwikkeling van de schooltaalvaardigheid. Ze beslissen om dit te gebruiken.

Het beleidsplan voor **cyclus 2002-2005** dat eind oktober op tafel ligt ziet er als volgt uit:

- In hun lessen maken de **leerkrachten Nederlands van graad 1** wekelijks gedurende twee lesuren gebruik van het aangekochte materiaal
- De **leerkrachten Nederlands van graad 1** vergroten hun deskundigheid m.b.t. de bevordering van schooltaalvaardigheid
 1. via nascholing buiten de school. De **school** neemt het op zich om relevante nascholingen op te sporen en het bijwonen ervan praktisch te organiseren
 2. via het vakgroeptoverleg waarin doorgeven van nieuwe inzichten en uitwisselen van ervaringen i.v.m.TVO-praktijken systematisch worden geprogrammeerd. De **school** maakt gebruik van haar GOK-uren om de leerkrachten op een zelfde moment vrij te roosteren.

In **cyclus 2005-2008** gaat de school verder met het thema TVO: de effecten die de werking in de voorgaande cyclus heeft opgeleverd stemmen namelijk niet overeen met de hooggespannen verwachtingen van het team. De leerlingen die zijn overgegaan naar graad 2 blijken nog steeds veel moeite te hebben met de taal die de vakleerkrachten en -teksten spreken. De werking in graad 1 en de professionalisering die ermee gepaard ging heeft veel nieuwe inzichten over TVO opgeleverd, en de betrokken taalleerkrachten zijn inmiddels van mening dat de aanpak in graad 1 sterker moet worden en dat ook in de hogere jaren aan schooltaalvaardigheid moet worden gewerkt.

actie
school-
niveau

Om beter zicht te krijgen op de richting die TVO moet uitgaan beslist de directie gebruik te maken van een bestaand *instrument om de beginsituatie van de school te analyseren op het vlak van TVO*. Met behulp van dit screeningsinstrument brengt de school in kaart in hoever ze zicht heeft op de (school)taalvaardigheid van haar leerlingen, wat ze (vaak onbewust) al doet om de taalvaardigheid van de leerlingen te bevorderen en met welke goede praktijken ze haar aanpak van TVO nog sterker kan maken. Uit deze analyse komt naar voor dat de school nog wat stappen te zetten heeft in het opbouwen van deskundigheid m.b.t. TVO en het inbrengen van bepaalde praktijken in de klas en op schoolniveau. Het belangrijkste inzicht dat het screeningsinstrument doet ontstaan is de cruciale rol die voor de niet-taalvakleerkrachten is weggelegd en de manier waarop zij die kunnen invullen zonder de doelen van het vak hierbij in het gedrang te brengen.

actie
school-
niveau

De **directie** beslist dan ook dat 27 GOK-uren (van de 42 uren die de school die cyclus krijgt toegewezen) worden ingezet voor het thema TVO. Ze stelt een **coördinator taalbeleid** aan en die krijgt 12 GOK-uren (ACTIE op schoolniveau). De rol die de coördinator moet opnemen is die van inhoudelijke voortrekker en verbindingsfiguur tussen de verschillende vakteams. Hij/zij moet zorg dragen voor de interne communicatie over het TVO-gebeuren en de deskundigheidsbevordering op dit vlak. Hij/zij volgt het uitvoeren van de acties en de afspraken rond WIE/WAT/WAAR/WANNEER op. Hij/zij neemt het woord tijdens de jaarlijkse pedagogische studiedag.

doel leerling- niveau	De school formuleert haar TVO-doel voor de cyclus heel breed ('het aantal leerlingen verhogen dat voldoende schooltaalvaardig is om de lessen in de verschillende vakken te begrijpen en over de leerinhouden te communiceren'), en voorziet een stapsgewijs beleid hiernaartoe, waarvoor ze in de cyclus 2005-2008 de volgende stappen vastlegt:
doel leerkracht niveau	<ul style="list-style-type: none"> • De leerkrachten Nederlands focussen hun lessen in eerste instantie op de ontwikkeling van schooltaalvaardigheid
acties leerkracht niveau	<p>Ze doen dit door</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. een belangrijk aandeel van hun lessen te besteden aan het lezen van informatieve teksten vanuit een uitdagende en motiverende leesopdracht 2. bij dit lezen interactieve werkvormen toe te passen om de leerlingen met elkaar te doen communiceren.
doel leerkracht niveau	<ul style="list-style-type: none"> • De leerkrachten van 4 uitgekozen vakgroepen stellen zich tot doel de vakmatige taal voor alle leerlingen begrijpelijk te maken en de schooltaalvaardigheid van alle leerlingen te verhogen:
acties leerkracht niveau	<p>Ze werken hieraan door</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. binnen de 4 vakgroepen gezamenlijk een aantal lessen uit te werken waarin interactieve werkvormen worden ingebracht in de instap om de leerlingen hun voorkennis en ervaringen te doen uitwisselen 2. 2 keer per jaar een vakoverschrijdend 'project' op te zetten, waarin de samenwerking tussen leerlingen gestructureerd wordt via interactieve werkvormen en het verwerken van informatie uit allerlei soorten teksten noodzakelijk is; meerdere leerkrachten staan dan samen in de klas om het proces te begeleiden 3. teksten te verzamelen en uit te wisselen die kunnen worden ingezet in het leerproces als instructie voor een motiverende doe-opdracht of als aanzet tot een denkopdracht.
doel school- niveau	<ul style="list-style-type: none"> • Om het werk van de 5 vakgroepen efficiënter te maken moeten ze een duidelijk beeld hebben van sterktes en zwaktes van de leerlingen wat betreft schooltaalvaardigheid.
actie school- niveau	Daarom beslist ze het beginniveau schooltaalvaardigheid te peilen. Op die manier komt het team problematische leemten in taalvaardigheid in de verschillende leerjaren en graden op het spoor en kunnen de leerkrachten hier gericht aan werken. Begin september organiseert de school een evaluatieronde. Zowel <i>taal-</i> als <i>niet-taalleerkrachten</i> nemen deel aan de evaluatie en de resultaten ervan.
doel school- niveau	De directie ziet de evaluatieronde ook als een middel om het hele leerkrachtenteam te overtuigen van de noodzaak om van de schooltaalvaardigheid een prioriteit te maken in het beleid van de school
acties school- niveau	<ul style="list-style-type: none"> • De directie stelt voor elk van de 5 actieve vakgroepen een vakgroepverantwoordelijke aan die ontwikkelwerk coördineert, overleg en samenwerking tussen de leerkrachten organiseert en opvolgt en hiervoor 3 GOK-uren krijgt. Hij/zij neemt een inhoudelijke voortrekkersrol op en kan door leerkrachten worden gevraagd om te 'co-teachen' bij het uitproberen van de nieuwe praktijken. • Tijdens de jaarlijkse pedagogische studiedag wijdt de school 1 dagdeel integraal aan de doelen en het verloop van de TVO-acties, met het oog op geleidelijke verdeskundiging van het hele team.

- Tijdens de **personeelsvergaderingen** geeft de **directie** de taalbeleidcoördinator en de 5 vakgroepverantwoordelijken de nodige ruimte om het schoolteam op de hoogte te houden van de stand van zaken: waar zijn we (inhoudelijk) mee bezig, hoe loopt dat (procesmatig) en wat leren we hieruit als school?